

AFFECTIVE, CULTURAL AND POLITICAL MEMOIRISM- AMINTIRI, ALECU RUSSO

Luciana Chiric (Lupu)

PhD. student, „Dunărea de Jos” University of Galați

Abstract: Alecu Russo writes memorial pages in "Memories" because they are subjectively excellent, giving him the opportunity to express himself freely, unconstrained by rules, depending on his spiritual and moral coordinates. Alecu Russo, being essentially a lyrical and meditative person, appeals to means of expression which are specific to the memorialist literature, because on the one hand they do not emphasize the details, the real and the concrete elements, the objective narrative, but the reactions of the soul, the affective states generated by the contact with the actual and concrete elements, the echo in their sensitivity; and on the other hand they allow them to introduce in their content of psychological, sociological, philosophical and ethical natures. The appropriate ways of memorialistic prose provide him the freedom to use collectively in the same writing the short notation, the returns, the contrasts, to suddenly go from one idea to the other, to impart the phrases to various rhythms, to use different tones in accordance with the internal needs of the content. A sensitive person is revealed to us in "Memories," recalling his childhood and adolescence, in delicate notation, with a discreet melancholy, with the nostalgic shudder that regretted the lost happiness: "It is right to remember: nothing can be for a man more beautiful than the past, because the past is youth and youth is happiness!"

Keywords: memoirs, emotionality, subjectivity, morality, policy

Alecu Russo a adus o contribuție mare în discutarea și elucidarea problemelor lingvistice din țările românești la mijlocul veacului al XIX-lea, aducând puncte de vedere noi, juste, în spiritul dezvoltării istorice firești a poporului român. Alecu Russo dezbate problemele limbii în lumina concepțiilor sale democratice, progresiste, ideea fundamentală a opiniilor sale fiind aceea a concordanței depline dintre limba literară și limba întregului popor. Scriitorul susține că dezvoltarea și cultivarea limbii literare trebuie să țină seama de mersul istoric al poporului roman. El pleda cu o pasiune pentru o limbă care să fie înțeleasă de întregul popor, pentru opere scrise în limba poporului.

Al. Piru în *Istoria literaturii române* afirma: "Literatura din perioada 1830-1862 continuă literatura iluministă clasică din epoca de tranziție, sporindu-și, sub impulsul ideologiei burgheze democrat-revoluționare, spiritul militant ca literatură romantic progresistă. Trecerea de la formula clasică la cea romantică se face treptat, ambele metode coexistând o bucată de vreme sau persistând la unul și același scriitor până la sfârșit. Cei mai bătrâni scriitori ai epocii, după un debut clasic, parcurg o fază preromantică, ajungând la un romantism moderat cu încă vizibile reminiscențe clasice".¹

În perioada colaborării cu România literară, Alecu Russo lucrează la seria *Cugetărilor*, iar din anul 1855 introduce o nouă scriere intitulată „Amintiri”. În prima parte a acestei scrieri, scriitorul își rememorează copilăria și adolescența, oferindu-ne singurele informații referitoare la biografia sa. În capitolele următoare, deplasează șirul amintirilor de la propria sa persoană la epoca în care s-a născut și a copilărit. Alecu Russo se raportează la complexul realităților și evenimentelor social-politice, manifestându-și deschis atitudinea antifeudală, criticând tendințele boierimii, iar pe de altă parte elogiind figurile reprezentative ale patrioților pentru dreptatea și libertatea poporului, cum sunt Tudor Vladimirescu și Ionică Tăutu. „Într-o scriere concepută inițial

¹ Piru, Al., *Istoria literaturii române*, Ed. Grai și suflet-cultura națională, București, 1994, p.37

ca o confesiune autobiografică, fostul exilat politic de la 1848 nu-și poate înăbuși glasul său de protest împotriva boierimii antipatriotice, transformându-și amintirile într-un adevărat pamflet îndreptat asupra celor ce urziseră și mai urzeau încă și în acel timp să împiedice propășirea patriei.”² Această alternare de planuri ale *amintirilor* – evocarea copilăriei și apoi a evenimentelor social-politice de la începutul veacului al XIX-lea, nu se realizează brusc, ci printr-o gradare echilibrată a episoadelor, prin stabilirea unor legături determinative între realitățile și împrejurările de ordin general ale epocii în care s-a născut și a copilărit. În prima parte a „amintirilor” pulsează nostalgia după zilele senine din copilărie, rememorând episoadele de la începutul vieții ca fiind singurele fericite. „Reînvierea copilăriei e făcută într-un stil bogat în nuanțe, plin de lirism, în imagini expresive. Tonul duios, de discretă nostalgie, se transformă, treptat, în capitolele care evocă anii studiilor în străinătate, Amintindu-și de anul 1830, *anul slavei*, cum îl denumeste, când mulți tineri români porniră la școlile din Apus, în care se adăpară la izvorul idealurilor noi, transformatoare, Alecu Russo, devine înaripat în stil, patetic și dinamic, armonizând mijloacele de evocare artistică cu entuziasmul și înflăcărea anilor adolescenței trăite sub semnul unor idei noi, mobilizatoare la acțiune, la fapte nobile. Iar în ultima parte a *amintirilor*, în care își exprimă deschis atitudinea antifeudală, scriitorul devine sobru, folosind cu măiestrie modalitățile stilistice ale pamfletului.”³ În accepțiunea lui Mihai Zamfir, fragmentele autobiografice își bazează stilistica pe dominanța *Memoriei* în defavoarea *Imaginației*: „Memoria înseamnă relatarea unor experiențe directe trăite de autor sau de personaje; din Memorie se revendică și reproducerea sau prelucrarea unor documente- administrative, politice, economice, istorice, non-literare prin definiție. Memorie înseamnă și apelul la surse literare preexistente, urmat de parafrizarea ori stilizarea lor.”⁴

Atât prin *Cugetări*, cât și prin *Amintiri*, Alecu Russo se dovedește a fi rămas același luptător hotărât și lucid pentru biruința idealurilor înscrise pe steagul revoluționarului de la 1848. El tipărește, într-o altă versiune, una dintre cele mai înălțătoare scrieri din întreaga literatură română din secolul al XIX-lea, și anume poemul în proză *Cântarea României*, care apare în *România literară* cu începere de la 1 octombrie 1855.

Petre V. Haneș este de părere că locul de frunte între operele literare ale lui Alecu Russo, îl ocupă, fără îndoială, „Amintirile”. Acestea cultivă un gen necunoscut al literaturii române de până atunci fiind foarte bine scrise și publicate în limba română, ceea ce le mărește importanța. Tot Petre V. Haneș este de părere că pentru români este o mare pierdere că doar *Amintirile*, *Cugetările* și *Cântarea României* sunt scrise în limba română.

Analizând „Amintirile” mai îndeaproape, acestea cuprind două părți: „cea dintâi, aduceri aminte din tinerețe și din pribegie, chestiuni intime redată cu o duioșie pătrunzătoare și comunicativă și presărate de ici pe colo cu ironii la adresa croitorilor de limbă. Cea de a doua, aduceri aminte de fapte și evenimente istorice de ale epocii dintre 1821 și 1850, conținând informațiuni necunoscute astăzi, deși de o însemnătate incontestabilă.”⁵

Amintirile sunt împărțite pe capitole, dintre care primele patru ar forma partea I și restul pe a doua. Jumătate din capitolul sau *Amintirea I* o putem considera ca introducere la întreaga lucrare, deoarece autorul își pune întrebarea de ce trecutul ne pare mai frumos decât prezentul: „De ce oare cu cât ceasurile, zilele și anii se înmulțesc asupra lui, cu atâta mai mult omul se uită în urma sa, și din căutătură în căutătură se oprește cu plăcere la cele mai depărtate aduceri-aminte a tinereții și a copilăriei. Nu-i soarele frumos și astăzi? Păsăruicele nu cântă tot aceleași cântece voioase sau jalnice? frunzele nu au același freamăt? Pădurile nu înverzesc ca odinioară? florile nu au același miros? Câmpiile, dulcele privesți duioase ce aveau? Mișcarea vietăților alinatu-sau? Nu; dar niviuin soare nu lucește frumos, nici o floriceică nu are un dulce miros, niciun fluer pe coasta

² Teodor Vârgolici, Alecu Russo, Ed. Tineretului, p.158

³ Idem, p.158-159

⁴ Mihai Zamfir, *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române*, Ediția a II-a rev., Ed. Cartea românească.Polirom, București, 2012, p.164

⁵ Petre V. Haneș, *Alexandru Russo*, o pagină ignorată din literatura română, Ed. Casei școalelor, Buc., 1930, p.68

dealurilor nu rasbate, nimica în lumea de față nu are asemănare cu florile și cu soarele zilelor văzute prin aducerea aminte. Vântul ce bătea atunci, lacrimile ce se vărsau, se uită; din zilele trecute au rămas în închipuire un soare deapaururi cu raze strălucitoare și un miros neșters. Are dreptate aducerea aminte: nimica nu poate fi pentru om mai frumos decât trecutul, căci trecutul e tinerețea și tinerețea este fericire!..."⁶

În opinia lui Petre V. Haneș, „ în literatura noastră nu s-a scris vreodată mai frumos aducerea aminte și nu s-a explicat mai poetic frumusețea ei.”⁷ Între amintiri găsește o frumoasă față despre care povesteau fetele și băieții și ne-o zugrăvește în culori necunoscute scriitorilor din acea vreme: „ Măriuca! șaseprezece ani, față de trandafir și de spumă de lapte, ochi de mură, cămășuță de omăt cu alțițioare subțiri ca o creastă de rândunică și inimă de lăcrămioară; mult iubită, mult sărutată de un nufăr frumos de pe iaz. Ea era drăguliță tot satului!..dar nuferii sunt înșelători ca unda mirătoare în care se nasc!”⁸

Amintirea II ne descrie o zi întâi de Mai înfățișând modul de a petrece al societății românești din acea perioadă. „Russo știe minunat de bine să împace iubirea de țară cu știința, ceea ce nu vedem la școala latinistă, ceea ce nu vedem la școala lui Gheorghe Lazăr sau Eliade Rădulescu. Pentru el nu e de nici un folos falsificarea adevărului, pe motivul că patria va câștiga din această falsificare, și este unul din pușinii oameni ai timpului, care considerau de ridicule aceste feluri de încercări.”⁹

Amintirea III este mai scurtă decât celelalte și vorbește despre pribegia tinerilor români prin țări străine după învățătură. Începând cu anul 1821 s-a accentuat puternic la noi curentul ca fiecare boier să-și trimită copiii în străinătate cu scopul de a face studii mai înalte decât cele din principate. În străinătate, tinerii studenți erau cuprinși de dor și-și așezau pe hârtie gândurile, așa cum a procedat și Russo: „ *Dar anii trec...vine vremea ca copilul cel vesel și slobod ca o căpriță să lase câmpul cu flori, poveștile nesfârșite, cuibul și șezătoarele satului și să intre în viața chinurilor prin cartea de învățătură....*”¹⁰

Românii sunt siliți să pribegescă chiar și atunci când doresc să se cultive: „ Se trezește copilul între fețe ce nu au mai văzut, aude o limbă ce nu o știe!..Inimioara i se sfâșie...multe zile lungi gândul îi sboară acasă...dar casa...călătoria, oamenii și lucrurile nouă se amestecă în închipuirea sa, vieața lui ia un alt curs, trecutul se șterge...și de Român rămâne numai o scânteie în fundul inimii, o scânteie ascunsă, fugară, înăbușită, neînțeleasă de bietul copil, acea scânteie ce se prefăce, într-un ceas, în focul mare și luminos al României!”¹¹

O altă viziune asupra vieții, după ce copiii au ajuns mari e pământ străin, este relatată astfel: „ ... ochii lor s-au împlut de lacrimi, când au văzut zarea depărtată a țării...și inima lor a plâns, când după ani și iar ani, au cunoscut în sunetele după dealuri doinele jalnice ce șuierau odinioară; și sufletul lor s-a amărât de amărăciunea tuturor...și toți străinii nu le sunt plăcuți”¹²

În Amintirea V, Russo insistă asupra ultimei epoci, arătând starea degradatoare a boierilor, pe care cu greu îi putea numi ruși, greci sau turci, fiindcă obiceiurile și portul erau cu totul amestecate; că ar fi fost români, aceasta o puteai deosebi și mai greu.

Al. Dima este de părere că șiragul *Amintirilor* continuă filonul prozei memorialistice asemănătoare Sovejei. Ca și Cugetările, nici Amintirile n-au fost terminate și întocmai ca acestea nu dezvăluie nici ele vreun plan mai dinainte creionat, ci se înșiruie în revista în care au fost publicate, discontinuu, la intervale variabile. Al Dima preciza: „ *Materia e cuprinsă în nouă capitole de dimensiuni diverse, strângând texte bogate în mari paragrafe ce sugerează, de la început, o*

⁶ Alecu Russo, *Scrieri alese*, Ed. Albatros, 1967, p. 136

⁷ Petre V. Haneș, op.cit., p.70

⁸ Ibidem

⁹ Idem, p.71-72

¹⁰ Alecu Russo, *Scrieri alese*, Ed. Albatros, 1967, p. 142

¹¹ Idem, p.143

¹² Idem, p. 144

gândire sintetică fără despicări și clasificări interioare.”¹³ Începând cu cel de-al patrulea capitol, planul autobiografic propriu-zis este abandonat și scriitorul se cufundă în albia nației, în istoria ei mai depărtată, dar mai cu seamă în cea contemporană de până la 1830. Saltul de la un plan la altul descoperă aprisul sentiment patriotic al lui Russo, puternicul său interes pentru trecutul nației în formație, pentru evenimentele cele mai apropiate de epoca de la '48, pregătitoare de fapt ale acesteia.

Scriitorul își introduce tema printr-o ploaie de întrebări, cea dintâi desfășurându-se mai amplu ca una care vrea să lămurească din capul locului despre ce e vorba, după care urmează o serie de întrebări mai scurte, reduse doar la propoziții, menite, prin enumerare, aglomerare și mai multă precizie, să illustreze și mai vădit ideea primei fraze. Răspunsul și-l dă singur scriitorul, mai întâi printr-o negație categorică, monosilabică, spre a reliefa evidența ideii sale, apoi printr-o detaliare a acesteia în propoziții negative, coordonate prin același „nici” ce se repetă: „Nu; dar nici un soare nu lucește frumos, nici o floriceică nu are dulce miros, nici un fluier pe coasta dealurilor nu razbate, nimica în lumea de față nu are asemănare cu florile și cu soarele zilelor văzute prin aducerea-aminte.”¹⁴ Întrega mișcare a ideilor se încheie printr-o generalizare ce se desfășoară amplu într-o frază avântată al cărui accent cade pe cuvintele „tinereță” și „fericire”, cel din urmă alcătuind –prin repetiție–stâlpu însuși al întregii construcții și reliefând astfel miezul conținutului comunicat. „Sintaxa frazei cu amplexarea ei, procedeu interogativ, răspunsul abrupt, utilizarea frecventă a repetiției, generalizarea în final dezvăluiesc caracterul unui stil retoric mai mult în sensul pozitiv al noțiunii, stil făurit spre a sprijini dinamismul ideilor, spre a înviora mereu atenția, spre a obține -cu certitudine-asentimentul cititorilor.”¹⁵

Scriitorul trece la evocarea primelor iubiri: „din multele dulci ochiri a tinereții și a copilăriei două s-au întipărit în inima mea, verzi și vioaie.”¹⁶ Evocarea primei iubiri o introduce cu propoziții interogative ce cresc ritmul vioiciunii și sprijină ușorul umor al conținutului: „Una dintre ele, zâmbind în ceriul trecutului, cine nu o știe?...cine nu au avut optsprezece ani, cine nu s-au uitat la lună și nu au vorbit cu stelele?”¹⁷ Tehnica lui Russo este axată pe enumerație, termenii succesivi ai acesteia fiind formulați în propoziții cu compliniri tot mai numeroase cu cât ne apropiem de final, în care se înstăpânește un nou procedeu, cel al narației dramatizate. Trebuie remarcată suplețea rustică a comparației din primele rânduri pe care am mai citat-o anterior, atât de adecvata situare continuă a verbelor la imperfect, ceea ce sprijină prelungirea nostalgică a evocărilor, utilizarea lexicului popular-elemente menite toate a încheia atmosfera poetizată a amurgului sătesc. În creionarea portretului Măriucăi, se utilizează unele comparații ale Mioriței descoperite de Russo, ca și altele de același tip popular, caracterizate printr-o frăgezime și gingășie uimitoare, susținute sugestiv de o serie de diminutive :„cămășuică de omăt cu alțițioare subțiri ca o creastă de rândunică”.

Ultima „amintire” personală nu-și mai selectează materia din viața satului, ci se îndreaptă spre evenimentul purcederii la studii, către „viața chinurilor pe cartea de învățătură”. De data aceasta, până a-și atinge noul său subiect, Russo începe cu un comentariu spiritual cu privire la calitatea lui de „pribeag pe lumea înțelepciunii”. Plecarea „cuconășului” e descrisă în termeni și ritm de basm, fără detalii pitorești, tipografice sau poetice, la prezentul istoric ce actualizează și înviorază.

Al. Dima mărturisește: „Aceste dintâi capitole ale *Amintirilor* ne dăruiesc, prin frăgezimea și puritatea lor, prin ușoară duiosie și umor uneori, prin jarul iubirii de patrie, alteori, prin limba și stilul consonant-câteva din cele mai izbutite pagini ale prozei noastre memorialistice”.¹⁷

¹³ Al.Dima, Alecu Russo, Ed.de stat pentru literatură și artă, Buc.,1908, p.177

¹⁴ Alecu Russo, op.cit., p.136

¹⁵ Al. Dima, Alecu Russo, p.180

¹⁶ Alecu Russo, op.cit., p.137

Următoarele șase capitole părăsesc planul autobiografic și se îndreaptă spre evenimentele istorice ale începutului de veac. Copilul e părăsit în străinătate și privirea scriitorului scrutează frământările politice ale epocii la care luase și el parte și al căror tâlc vrea să-l descifreze.

În concluzie, conținutul propriu-zis autobiografic al *Amintirilor* deapănă firul copilăriei și adolescenței scriitorului subliniind răsunetul lor sufleteșc și latura lor general umană. „Russo ne arată mai mult o față de psiholog și înțelept decât una de narator covârșit de întâmplări prezentate cu amănunte și culoare. Russo își prefațează evocările cu o seamă de considerații cu privire la rostul aducerii-aminte însăși, la înrâurirea ei asupra vieții noastre sufletești ca una ce izbutește să readucă în clipa de față „trecutul și tinerețea”.

BIBLIOGRAPHY

- Dima, Al., *Alecu Russo*, Ed.de stat pentru literatură și artă, Buc.,1908;
- Haneș, Petre, V., *Alexandru Russo*, o pagină ignorată din literatura română, Ed. Casei școalelor, Buc., 1930
- Piru, Al., *Istoria literaturii române*, Ed. Grai și suflet-cultura națională, București, 1994
- Russo,Alecu, *Scrieri alese*, Ed. Albatros,1967
- Vârgolici,Teodor , *Alecu Russo*, Ed. Tineretului
- Zamfir,Mihai, *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române*, Ediția a II-a rev., Ed. Cartea românească.Polirom, București, 2012